

Time: 2:30 Hours

Marks: 70

Instructions:

1. All questions are compulsory.
2. Figures to the right indicate marks.

प्रश्न-१ नीचेनामांथी कोइपणा ऐ गधांडिनो समजूती साथे अनुवाद करो।

(१४)

- (१) कथं पुनः प्रत्यगात्मन्यविषयेऽद्यात्सो विषयतद्भर्मागाम् ? सर्वो हि पुरोडवस्थिते विषये विषयान्तरमध्यस्याति, युष्मद् प्रत्ययापेतस्य च प्रत्यगात्मनोऽविषयतं ब्रवीषि ? उच्यते, न तावदयमेकान्तेनाविषयः अस्मत्प्रत्ययविषयत्वात् । अपरोक्षत्वाच्च प्रत्यगात्मप्रसिद्धेः । न चायमस्ति नियमः पुरोडवस्थित एव विषये विषयान्तरमध्यस्थितव्यमिति, अप्रत्यक्षेऽपि हयाकाशे बालास्तलमलिन तामध्यस्यन्ति । एवमविरच्छः प्रत्यगात्मन्यप्यनात्माद्यासः ।
- (२) भव्यश्च धर्मो जिज्ञास्यो न ज्ञानकालेऽस्ति, पुरुषव्यापारतन्त्रत्वात् । इह तु भूतं ब्रह्म जिज्ञास्यां नित्यत्वान्न पुरुष व्यापारतन्त्रम् । चोदनाप्रवृत्ति भेदाच्च । या हि चोदना धर्मस्य लक्षणं सा स्वविषये नियुञ्जानैव पुरुषमवबोधयति । ब्रह्मचोदना तु पुरुषमवबोधयत्येव केवलम्, अवबोधस्य चोदनाऽनन्यत्वान्न पुरुषोऽवबोधे नियुञ्यते । यथाऽक्षार्थसंनिधर्षेणार्थावबोधे, तद्भूत् । तस्मात्किमपि वरतव्यम् यदनन्तरं ब्रह्मजिज्ञासोपदिश्यत इति ।
- (३) महत् ऋच्येदादेः शास्त्रस्यनिकविद्यास्थानोपबृहितस्य प्रदीपवत् सर्वार्थविद्योतिनः सर्वज्ञकल्पस्य योगिः कारणं ब्रह्म । न हीदृशस्य शास्त्रस्यर्वेदादिलक्षणस्य सर्वज्ञगुणान्वितस्य सर्वज्ञादन्यतः संभवोऽस्ति । यद्याद्विस्तरार्थं शास्त्रं यस्मात्पुरुषविशेषात्संभवति, यथा व्याकरणादिपाणिन्यादेपौर्येकदेशार्थमपि, स ततोऽप्याधिकतरविज्ञानं इति प्रसिद्धं लोके ।
- (४) आपि च 'ब्रह्म वेद ब्रह्मैव भवति, (मुण्ड. उप. ३-२-९) 'क्षीयन्ते चास्य कर्माणि तस्मिन्दृष्टे परावरे' (मुण्ड. उप. २-२-८) । 'आनन्दं ब्रह्मणो विद्धान् । न बिभीति कृतश्चन' (तैति. उप. २-९) । 'अभयं वै जनक प्राप्तोऽसि' (बृह. उप. ४-२-४) । तदात्मानमेवावेदहं ब्रह्मस्मीति तस्मातात्सर्वमभवत्' (वाङ्सनेन्य ब्राह्मणोप. ७-४-१०) ।

प्रश्न-२ नीचेनामांथी कोइपणा ऐ गधांडिनो समजूती साथे अनुवाद करो।

(१४)

- (१) शास्त्रीये तु व्यवहारे बुद्धिपूर्वकारी नाविदित्वात्मनः परलोकसम्बन्धमधिकियते, तथापि न वेदान्तवेद्यम्, अशनायादतीतम्, अपेतब्रह्मक्षत्रादिभेदम्, असंसार्यात्मतत्वमधिकारेऽपेक्षयते, अनुपयोगादधिकारविरोधच्च । प्राक् च तथाभूतात्मविज्ञानात् प्रवर्तमानं शास्त्रमविद्यावदिष्यत्वं नातिवर्तते ।
- (२) जन्मोत्पत्तिरादिरस्येति तद्गुप्तसंविज्ञानो बहुवीहिः । जन्मस्थितिभङ्गं समासार्थः । जन्मनश्चादित्वं श्रुतिनिर्देशापेक्षं च । श्रुतिनिर्देशस्त्वावत् - 'यतो वा इमानि भूतानि जायन्ते' (तैति. उप. ३-९) इत्यस्मिन्ब्राह्मणे जन्मस्थितिप्रलयानां कमदर्शनात् । वस्तुवृत्तमपि जन्मना लब्धसत्ताकस्य धर्मिणः

स्थितिप्रलक्षंभवत् । अस्येति प्रत्यक्षादिसंगिधापितस्य धर्मेणः हृदमा निर्देशः ।

- (३) कथं पुनर्बहुमणः शास्त्रप्रमाणकत्वमुच्यते, यावता 'आम्नायस्य कियार्थत्वादानर्थवयमतदर्थानाम्' (गै.सू. ७-२-७) इति कियापरत्वं शास्त्रस्य प्रदर्शितम् । अतो वेदान्वानामा नर्थवयम्, अकियार्थत्वात् कर्तृदेवतादिप्रकाशनार्थत्वेन वा कियातिशेषत्वम्, उपासनादिकियान्तरत्वानार्थत्वं वा ।
- (४) तत्र किंचित्परिपामिनित्यं यस्मिन्बिवक्षियमापेडपि तदेवेदमिति बुद्धिर्न बिहन्यते, यथा पृष्ठिव्यादिगणनिजन्यत्ववादिनाम् । यथा च सांख्यानां गुणाः, हृदं तु पारमार्थिकं, कूटस्थनित्यं, व्योमवत्सर्वव्यापि, सर्वकियारहित, नित्यतृप्तं, निरवयंव स्वयंज्योतिः स्वभावम् । यत्र धर्माधर्मा सह कार्येण कलात्रयं च नोपावर्त्तेते । तदेषदशरीरत्वं मोक्षार्थ्यम् ।

प्रश्न-३ आदिशंकराचार्यना ज्ञवन पर विस्तृत नोंध लघो.

(१४)

अथवा।

प्रश्न-३ शंकराचार्यना सिद्धांतो वर्णवो.

प्रश्न-४ शंकराचार्य भाष्य अनुसार 'अथातो ब्रह्मनिज्ञासा' सूत्र समजावो.

(१४)

अथवा।

प्रश्न-४ भारतीय धर्मशर्णोनो विगते परिचय आपो.

प्रश्न-५ नीचेनामांथी कोइपछा ऐ विशे विवेचनात्मक नोंध लघो.

(१४)

- (१) जन्माद्याधिकरणम् ।
(२) समन्वयाधिकरणम् ।
(३) सूत्र - भाष्य - अधिकरणम् ।
(४) साधन चतुष्टयम् ।

*****